

⁵ Občna podsodnost: §§ 73 do 82 gr. p. p.; elektivna in izključna: §§ 83 do 100 gr. p. p. Vprav označa »izključne« podsodnosti zavaja k napačnemu naziranju, da ni dopustna pri teh podsodnostih prorogacija.

(Konec prih.)

Stoletnica splošne kodifikacije ruskega prava.

E. Spektorski.

Dostojevskij je trdil, da zahodna Evropa bolje pozna luno kakor Rusijo. Rusijo resnično rajši sodijo kot proučujejo. *Rossica non leguntur*. Ne le občinstvo, marveč tudi znanstveniki v zahodni Evropi se često zadovoljujejo z miti o Rusiji, namestu da bi jo poznali. Zlasti popularna sta dva mita. Prvi je negativen in odklanjajoč, to je mit o carski Rusiji; drugi je pozitiven in blagohoten, to je mit o Sovjetski Rusiji. Ta dva mita zadevata tudi rusko pravo.

Pravna kultura je v Rusiji eksistirala od najstarejših časov. Po mnenju Rambauda ni ruski juridični spomenik iz prve polovice XI. stoletja — »Ruska pravda« — prav nič zaostajal za tedanjim zahodnoevropskim pravom. V nekaterih pogledih, na primer v vprašanju o imovinskem položaju ženske, je rusko pravo zelo prehitelo zahodno-evropsko zakonodajo. V drugih pogledih je preživelo faze, ki so podobne razvoju zahodnega prava. Tako pozna, kakor je na primer pokazal profesor Taranovski, zgodovina ruskega javnega prava dobe prvobitne ljudske države (*Volksstaat*), fevdalne monarhije (*monarchie seigneuriale*), stanovske monarhije (*Ständestaat*), birokratične monarhije (*Beamtenstaat*) in naposled ustavne monarhije.

Rusija je imela izredne juriste, na primer Speranskega, tega ruskega Portalisa in Savignyja, Nevolina, Čičerina, misleca z edinstveno širokim filozofskim, zgodovinskim, socijološkim in naravoslovnim obzorjem, Gradovskega — tega ruskega Benjamina Constanta, Korkunova — prehodnika Duguitovega in tudi njegove socijalne teorije prava, Bloka, ki je prehitel veliko najnovejših metodoloških nauk, Maksima Kovalevskega, ki si je stekel zasluge za primerjalno pravoznanstvo, Novgorodceva, ki je kot eden izmed prvih začel govoriti o preporodu naravnega prava, kriminalista Taganceva, Fojnickega in Driela, ki so zastopali klasično, socijološko in antropološko smer v kazenskopravni

vedi, kanoniste Pavlova, Suvorova, Gorčakova, civilista Pobedonosceva, Duvernois in Pokrovskega, komercialista Seršeneviča in pravne zgodovinarje Vladimirskega-Budanova, Sergjejeviča in Leontoviča. Nekatera od teh imen so znana tudi izven Rusije. Toda to ni moglo zmanjšati omalovaževanja ruske juridične kulture, ki so jo pomagale graditi vse te osebnosti. Hkratu pa zahodna Evropa zelo pogosto s simpatijo sprejema boljševiške dekrete kot napredek v pravni kulturi, čeprav so boljševiki načelno zavrgli pravni sistem civiliziranih narodov. Tako se je zdelo na primer po eni strani dunajskemu kriminalistu Makareviču, ki je celo o dagomejskem pravu govoril z resnim mirom, kakršen je znanosti edino primeren, leta 1906. mogoče, omejiti se glede na Rusijo na naslednjo opazko: wir lassen die russischen Zustände beiseite, da sie mit dem modernen Rechtsleben schwerlich in einem Atemzuge erwähnt werden dürfen. Na drugi strani pa se zdi pristašem svobodno-pravne šole in principa boni judicis est ampliare jurisdictionem v civiliziranih deželah, ki varujejo človeško osebnost z vsemi garancijami, mogoče, sklicevati se v potrditev svojih nazorov na avtoriteto sovjetskih dekretov. Pri tem pa ne opažajo tega, da izročajo ti dekreti človeško svobodo in celo življenje na milost in nemilost nekontroliranim partijskim sodnikom, ki imajo dolžnost biti izvršilni organ razrednega maščevanja.

Pri takem odnosu do ruske juridične kulture ni nič čudnega, da niso zahodni juristi in zgodovinarji pokazali nobene pozornosti temu dejstvu, da je letos preteklo sto let, odkar je bilo v Rusiji dovršeno velikansko kodifikacijsko delo, ki je po svojem obsegu pomembno prekosilo Justinijano. Bil je to tretji poskus kodifikacije ruskega prava. Prvi je bil izvršen še v prvi polovici XI. stoletja. To je bila »Ruska pravda«. Drugi je bil izveden leta 1649. To je bilo »soborno uloženje« Zborni zakonik carja Alekseja Mihajloviča. Tretji pa je bil izvršen leta 1832. In o tem kodifikacijskem poskusu ter o njegovem zgodovinskem in načelnem pomenu si bomo dovolili povedati nastopne vrstice.

V ruski pravni zgodovini je kakor v drugih evropskih deželah problem zakonitosti zavzemal važno mesto. Nastal je iz dveh potreb, iz ideološke in iz tehniške. Ideološko se ruska vrhovna oblast ni smatrala za izvenzakonito, exlex, marveč za zakonu podrejeno, sublex, kajti utemeljevala se je teokratsko in se je spravljala v zvezo z zakonom božjim. Ko pa si je Rusija v XVIII. stoletju usvojila zahodni absolutizem, ki je monarha osvobajal od transcendentne zako-

nitosti, se je pokazala tehniška nujnost, utrditi v državi immanentno zakonitost. Ta nujnost se je izražala z antično formulo: *digna vox majestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri*. Nanesena na sodobno in celo na ustavno državo, se je ta formula prerodila v Jellinekovem nauku o samoomejitvi suverenske oblasti. Suveren, priznan za vir vsega pravnega redu, ima interes na tem, da ta red resnično eksistira, ne pa da bi po načelu *neuer König, neues Gesetz*, vznikal po vsaki novi zasedbi prestola ali celo po vsaki novi izjavi suverenske volje. Mimo tega samodržavje vrhovne oblasti nikakor ni pomenilo samovolje v podrejeni administraciji. Ker pa je ni bilo mogoče docela podrediti nadzoru osebnega režima, zlasti v obširni državi z velikim upravnim aparatom, je nastala tehnična nujnost, normirati ukrepe izvršilnih organov z zakoni. Naposled pa vrhovni oblasti nikakor ni moglo biti do tega, da bi bila justica samovoljna in pristranska.

Taki so bili motivi, ki so dovedli Petra Velikega do tega, da je razrešil znano dilemo: ljudje ali ustanove, v prid ustanov. Zato je preuredil ne le državni aparat, marveč ga je skušal tudi podrediti zakonu »kot krepkemu oklepu pravičnosti in nezdroljivim okovom zlodejstva«. Zaradi nazornega navajanja k zakonitosti je ukazal, naj v vsakem uradu stoji zrcalo, to je s pozlačenim državnim grbom kronana tristranska prizma, ki je imela na vsaki stranici napisan po en njegov ukaz, da se naj državni organi strogo drže zakonov. Eden teh ukazov se glasi: »Zaman je pisati zakone, če jih ne čuvaš ali če se z njimi igraš kakor s kartami... in se upaš minirati trdnjavo pravičnosti«. Taka zrcala so stala v vseh ruskih državnih uradih prav do revolucije v letu 1917. Predstavljala so otipljive simbole zakonitosti. Urad se je imenoval »kraj prisotnosti«. To je pomenilo, da je v njem poleg vidnih uradnih oseb prisostvoval tudi zakon. Utelešalo ga je zrcalo. Bilo je hkratu tabla zakonitosti in zrcalo, ki je karajoče odražalo vsako kršitev zakona.

Na ta način je Peter Veliki proglasil princip zakonitosti. Toda to še ni zadostovalo. Treba je bilo zakone tudi urediti. Res da je poleg Ruske Pravde obstajala druga ruska kodifikacija v obliki zakonika iz leta 1649. Toda zakonik je bil pomanjkljiv. Predvsem je bil namenjen bivšemu Moskovskemu carstvu in ni mogel predvideti Petrovih reform. Drugič so poleg njega bili v veljavi tudi drugi pravni viri. Zakonsko moč so imeli tudi odloki in celo ustni odloki in sicer ne samo carjevi, marveč tudi odredbe podrejenih organov in marsikatera sodne odločbe. Vse to je nujno zahtevalo

razbistrenje pojma zakona samega. Peter je to uvidel. Leta 1700. je ustanovil poseben »urad za zakonik«. Nalogo tega urada je bilo mogoče pojmovati na tri načine: ali kot inkorporacijo vsega veljavnega prava ali kot recepcijo tujega prava ali pa kot popolnoma novo kodifikacijo. Tretji način je priporočala tako imenovana zakonodajniška znanost, ki je gospodovala na evropskem zahodu. Prežeta z racijonalizmom in radikalizmom je priznavala samo nove zakone. Kdor pa jih je hotel imeti, je moral po Voltairejevem receptu stare sežgati. Za tablo zakonov je bilo treba vzeti čisto pooblašano tablo (tabulam rasam) in po diktatu čiste razuma napisati nanjo kodeks narave, ki je enak za vse čase in za vse kraje. Peter Veliki, ki je bil pri vsem svojem reformatorskem navdušenju realen politik, ne pa razglabljač doktrinar, je razočaral Mablyja in druge francoske publiciste, ker ni krenil po tej poti. Omahoval je med dvema možnostima: med preprosto ureditvijo veljavnega prava in pa recepcijo inozemskega prava. V letu 1700. sestavljena komisija je dobila nalogo, pregledati zakonik iz leta 1649., ga dopolniti z vsemi kasnejšimi novelami in tako sestaviti nanovo urejeno zbirko. Komisija je opravila svoj posel. Toda njeno delo ni dobilo sankcije, deloma ne, ker je bila naloga opravljena z velikimi vrzelmi in napakami ter je bila potrebna izboljšanja, deloma pa zato ne, ker se je jel Peter nagibati k misli, da je treba inkorporacijo ruskih zakonov združiti z recepcijo inozemskih zakonov, zlasti švedskih. Za izpolnitev tega novega smotra je ustanovil novo komisijo, ki pa kajpada ni mogla zaključiti svoje naloge v določenem ji roku komaj 10 mesecev. Tedaj se je Peter Veliki odločil za tretji poskus, in sicer kratko malo za recepcijo švedske zakonodaje, ki bi jo bilo treba prilagoditi ruskemu življenju. A tudi tega začetka ni mogel več izvesti, prehitela ga je smrt. Poskusi, ki so hoteli spraviti v red rusko zakonodajo, so se nadaljevali tudi za njim. Toda obstajali so pri zbiranju pripravljalnega materiala. Izmed njih je vzbudil največ pozornosti poskus Katarine II. Zgrabila jo je, kakor se je izrazila sama, v XVIII. stoletju modna legislomanija. Hotela je blesku carujoče severne Semiramide pridružiti še slavo zakonodajke. Toda namestu da bi po doktrini prosvetljenega absolutizma dekretirala racijonalični kodeks, je usvojila Montesquieujevo misel, da je treba duh zakonov spraviti v sklad s konkretno okolino. Zato je priznala za neobhodno, zbrati ne birokratsko komisijo, marveč zastopnike državnega prebivalstva. Taka zakonodajna komisija je bila sklicana v Moskvo leta 1767.

Zastopnike je volilo plemstvo in sicer po enega za vsak okraj, meščanstvo po enega za vsako mesto in svobodni kmetje, kozaki ter inorodna plemena po enega za vsako oblast. Plemiške in meščanske volitve so bile neposredne, kmetiške pa po stopnjah. Poleg tega so v komisijo pošiljali po enega predstavnika senat, sinod, potem kolegiji ali današnja ministrstva in centralne kancelije. Če odštejemo sinodovega predstavnika, je bilo duhovništvo popolnoma izločeno iz zakonodajnega dela. To je bil vpliv francoskih enciklopedistov. Nezadostno so bili zastopani tudi kmetje. Predvsem so bili popolnoma brez zastopstva kmetje, ki so živeli v tlačanski odvisnosti pod plemstvom. Od svobodnih kmetov so bile zastopane samo nekatere kategorije. Brez volilne pravice so ostali »polovniki«, to se pravi farmerji ali tako imenovani posesijsoki kmetje, ki so bili zaposleni v tovarnah na Uralu. Ne prav zadovoljivo so bile organizirane tudi volitve med mestnim prebivalstvom. Prvič so vsa mesta, ne izvzemši niti prestolnic volila enako število zastopnikov, namreč po enega, povse ne glede na število prebivalstva. Poleg tega so v mestih volili vsi hišni posestniki, četudi niso pripadali trgovskemu in obrtniškemu stanu, marveč plemiškemu in kmetiškemu. Zaradi tega je ostala buržuazija v ožjem pomenu besede v obeh prestolnicah brez pravega zastopstva. Vseh zastopnikov v komisiji je bilo 564. Med njimi jih je bilo 28 ali približno 4 % predstavnikov vladnih ustanov, 161 ali približno 29 % zastopnikov plemstva, 208 ali približno 37 % zastopnikov mest in 167 ali približno 30 % predstavnikov kmetov, kozakov in t. zv. inorodcev. Ti zadnji deputati so dali komisiji slikovit značaj, profesorju Ključevskemu pa povod, da jo je imenoval vserusko etnografsko razstavo. Deputati so prinesli s seboj instrukcije, to je navodila svojih volilcev. Instrukcij je bilo 1066 in jih je bilo dvakrat več kakor deputatov. Te instrukcije niso dajale bodočim Solonom in Likurgom navodil glede na njihovo zakonodajno delo, marveč so poročale o raznih krajevnih potrebah. S tem so spominjale na cahiers de doléance francoskih états généraux. Prav tako pa je tudi carica sestavila svojo instrukcijo. Sestavljena je bila iz 526 paragrafov in je predstavljala izključno kompilacijo iz Montesquiejevega Duha zakonov, ki je bil po caričinih besedah njen molitvenik, iz Beccarijeve knjige o zločinih in kaznih in iz Političnih institucij Bielfeldovih. Katarinina instrukcija je vzbudila v Franciji simpatije enciklopedistov in nejevoljo cenzure. V Rusiji je grof Panin dejal o nji: ce sont des axiomes à renverser les murailles. Toda njena »visokostna raz-

glabljanja«, kakor se je izrazil slavní ruski zgodovinar Karamzin, niso dajala navodil za delovno poslovanje komisije. Omejevala so se na splošne resnice tedanje pravne filozofije in sicer samo glede javnega in kazenskega prava. Med njimi ni bilo niti najmanjšega navodila glede civilnega prava. Kakor je pripomnil profesor Sergjejevič ni bilo v njih niti stotinke vsega pravnega sistema. Deputati so se z vnemo lotili svojega dela. Toda manjkalo jim je juridične izobrazbe in tako niso zmogli svojega dela. Jeli so hkrati pretresati i veljavne zakone i krajevne instrukcije. Na ta način so že pri prvem koraku zmešali *leges ferendas* in *leges latas*, upravo in zakonodajo. Izmed 564 deputatov se jih je skoraj polovica (202) dejansko udeleževalo debat. Toda spori se niso reševali z glasovanjem. Komisija se je tako izgubila v svojem delu, da jo je moral njen predsednik ali »maršal« Bibikov proglasiti za preuranjeno. Njeno usodo je koncem leta 1768. kot *deus ex machina* zapečatila vojna s Turško. Plemiški deputati so morali zapustiti zakonodajno delo in se odpraviti v vojno službo. Kodifikacijsko delo je bilo prekinjeno. Vendar pa je carica kesneje nekaj materiala te komisije porabila za reformo mestne administracije in plemiškega pravnega statuta. Po njeni smrti so se poizkusi kodifikacije nadaljevali, toda brez uspeha kakor dotlej. Za kratkega carjevanja Pavla I. je bila misel o izdaji novega kodeksa opuščena. Pričeto je bilo delo za inkorporacijo veljavnega prava. Toda dovršeno ni bilo. Le Harpov učenec Aleksander I. je pojmoval svoj zakonodajni poklic racionalistično. Usvojil si je paradokсно mnenje Benthama, da naj bo zakonodajec zmeraj inozemec, in je predložil temu Britancu, naj postane ruski Solon. Istočasno je sklical zakonodajno komisijo, kateri je postavil za vodjo barona Rosenkampfa, ki ni bil večš ruščine. Ta komisija je jela pripravljati recepcijo Napoleonovega kodeksa, kar je dvignilo Karamzinovo ogorčenje: »ali zato eksistira Rusija kot mogočna država že skoraj tisoč let,« je protestiral, »ali se zato skoraj sto let že trudijo naši možje s sestavo popolnega zakonika, da se bomo zdaj pred vso Evropo svečano priznali za bedake in svojo sivo glavo upognili pod knjižico, ki jo je skrpalo šest ali sedem bivših advokatov ter bivših jakobincev?« In ta komisija ni dovršila ničesar. Stvar je prišla v nov tek šele 125 let po dnevu, ko je Peter sestavil prvo zakonodajno komisijo. To je bilo za Nikolaja I. in sicer takoj po njegovem nastopu vlade. Na večer pred izbruhom upora dekabristov je poklical k sebi svojega učitelja, bivšega rektorja Petrogradske univerze, Balugjanskega, mu iz-

javil svojo neodjenljivo željo, uravnati svoje delovanje po zakonu, in se je posvetoval ž njim o načinih, po katerih bi lahko dovršil kodifikacijsko delo. V to svrho je bil ustanovljen »drugi oddelek osebne pisarne njegovega veličanstva«. Načeloval ji je Balugjanskij. Vse zakonodajno delo pa je bilo natovorjeno Speranskemu, ki ga je car imenoval svojega Tribonijana. Kot sotrudnike sta pritegnila najboljše ruske juriste. Med njimi Kunicina, Puškinovega učitelja, ki ga je le-ta opeval: »Ustvaril nas je in gojil na plamen. On je vzdal vogalni kamen, on nam je prižgal čisto luč«. Nadalje enciklopedsko izobraženega pravnega zgodovinarja Nevolina, ki je z nekaterimi drugimi člani komisije tvoril prvi kolegij juridične fakultete na kijeovski univerzi sv. Vladimirja. Načelovala pa sta tem juristom ruski Cambacères in Portalis—Balugjanskij in Speranskij. Balugjanskij je bil rodom iz Karpatske Rusije. Svojo juridično izobrazbo je prejel na dunajski univerzi in je bil dober poznavalec nemškega prava. Odpravil se je v Rusijo za tri leta in je preživel v nji 42 let. Dopisoval si je z nemškim reformatorjem Steinom in A. Humboldtom. Speranskij je bil široko izobražen in čudovito delaven državnik. Prevedel je na ruščino Tomaža Kempčana, bil je dober poznavalec Newtonovih del in je visoko spoštoval Bacona. Žena mu je bila Angležinja. V razliko od Balugjanskega je bolje poznal angleško in francosko kulturo kakor nemško. Ugajala sta mu francoski administrativni aparat in Napoleonov kodeks. Smatrali so ga za frankofila. Njegovi nasprotniki pa so celo širili vesti, da je Napoleonov vohun. Že za Aleksandra I. je Speranskij izdeloval načrte za kodifikacijo. Tedaj je napisal uvod v »Zbornik državnih zakonov«, v katerem je med drugim izvajal to le: »Nobeno pravo, ki ni v skladu z duhom časa, se ne more vzdržati zoper njegovo neodoljivo silo. Koliko gorja, koliko krvi bi bilo moči prihraniti, če bi državni vladarji točneje opazovali kretanje družbenega duha in se mu prilagodevali... in če ne bi naroda prilagodevali vladi, marveč vlado stanju naroda.« Tako je Speranskij v skladu s Savignyjem in Portalisom zahteval, da naj duh zakonov ustreza duhu naroda. Hkrati pa je priznaval tudi vsem civiliziranim narodom skupno »transcendentno sfero« prava, kakor jo je imenoval s Kantovim terminom. Tako je bila njegova pravna filozofija dovolj široka, da mu je dopuščala združevati Savignyja in Portalisa s Benthamom. Glede na rusko kodifikacijo je še za Aleksandra I. zatrjeval, da je treba predvsem točno določiti smoter te naloge: »Velike izpremembe, je pisal, ki se vrše

v stoletjih, se dovršujejo v temi, če se vrše brez splošnega načrta«. On je prvi popolnoma točno ločil tri naloge, ki so bile pri tem možne: sestava juridičnega repertoarja zakonov, ki so se nakopili po Zbornem zakoniku iz leta 1649., izločitev veljavnih zakonov iz te mase, ki je predstavljala immensam diffusamque legum copiam; in naposled, izdaja popolnoma novega kodeksa. Sam Speranskij je bil mnenja, da zahteva popolna rešitev kodifikacijskega problema izpolnitev vseh treh nalog. Ta sodobnik Savignyjev in pristaš angleške induktivne metode je menil, da stvari ni pričenjati pri koncu, to se pravi, pri ustvarjanju novega kodeksa, marveč pri začetku, to se pravi, pri zbiranju in sistematiziranju veljavnih zakonov. Toda Nikolaj I. je priznal kot času primerni samo prvi dve nalogi. Ne da bi se načelno upiral posameznim novelam, vendar ni priznal svojemu času poklica za široko zakonodajno tvornost. Na ta način se je Speranskij moral omejiti na sestavljanje popolne zbirke zakonov, pričenši z Zbornim zakonikom in na ureditev iz njih pridobljenega sistema veljavnega prava. Obe nalogi sta bili zelo težavni. Treba je bilo v starem pravu oddeliti zakone od sodnih precedentov ali po angleški terminologiji statute od splošnega prava. V to svrho je bila klasična formula, da je vsaka izjava volje suverenske oblasti že zakon — nezadostna. V Rusiji še ni bila izvedena rezka meja med zakonodajnimi in upravnimi vladarskimi akti. Več, zakonsko moč so imeli številni sodni in celo administrativni odloki. Drugič je bilo treba iz tega kaosa izločiti resnično veljavne norme, jim dati lapidarno redakcijo in jih urediti v ločilen in eleganten sestav. Vse to kiklopsko delo je bilo dovršeno v sedmih letih. Dne 19. januarja leta 1833. je bil državni svet sklican k izredni seji. Na mizi je ležal kup pravkar natisnjenih knjig: 56 zvezkov »Popolne zbirke zakonov« v kronološkem redu in 15 zvezkov veljavnih zakonov. Ti slednji so bili tako zvani »Svod zakonov«. V svojih nadaljnjih izvajanjih se bomo posluževali tega naziva. Seje se je udeležil tudi car. Imel je ob tej priliki dolg govor o poteku in pomenu kodifikacijskega dela in je hkratu predlagal, naj se takoj reši vprašanje o medsebojnem odnosu obeh zbornikov. Možne so bile tri rešitve: ali je veljavna samo »Popolna zbirka zakonov« in ima Svod samo pomožen pomen; tako je bilo mnenje, ki ga je kasneje izražal Korkunov, ki je Zakonik priznaval samo kot avtentično razlago zakonov; ali je veljaven samo Svod; ali pa je naposled v splošnem veljaven Svod, dasi je v posameznih težavnih primerih dopustno iskati rešitev tudi v Popolni zbirki. Speranskij je nagibal k

tretji rešitvi. Toda obveljala je druga. Svod, ti digesti ruskega prava, kakor ga je imenoval član državnega sveta Druckoj-Ljubeckij, je bil priznan za edini zakonodajni vir. Svod je stopil v veljavo leta 1835. V času vacationis legis do tega roka so centralni uradi izvršili nad Svodom posebno revizijo, ki je imela namen odstraniti iz njega vse eventualne neskladnosti s Popolno zbirko zakonov. Tako se je dovršil dogodek, ki sta ga profesorja Nolde in Fatejev označila kot edinstvenega v svetovni zgodovini. Ogromna država je dobila čez noč ne le svoj Code civil, marveč petnajst zvezkov obsegajoč sistem pozitivnega prava, ki je urejal skoraj vse strani njenega pravnega življenja. V Svod niso bili vključeni pokrajinski zakoni, ki so bili v veljavi v kraljestvu Poljskem, v veliki kneževini Finski in v Baltskih gubernijah, kakor tudi ne vojni in pomorski zakoni. V presenečenje tistim, ki pripisujejo prejšnji Rusiji cezaropapizem in ki zamenjavajo pravoslavno »simfonijo« cerkve in države s protestantskim Staatskirchentumom, ne vsebuje Svod nobenih zakonskih določil o cerkvi. Sistem Svoda ni osnovan po načelih rimskega prava, marveč na drugih principih. Speranskij je zavrgel institucijski sistem in ostro nasprotstvo med privatnim in javnim pravom. Njegova izhodna ideja je socialna, ideja občestva. Eksistirata dve vrsti zvez — državna in grajska. Državna zveza je lahko vnanja ali notranja. Prva se nanaša na mednarodno pravo. Zaradi tega v Svodu ni govora o nji. Grajske zveze pa se dele na rodbinske in imovinske zveze. S tem se za socialno edinico v grajskem pravu ne prizna ne individuum, ne državljan, marveč rodbina. Pravice in dolžnosti, ki potekajo iz državne in grajske zveze, ugotavljajo in čuvajo ustrezni zakoni. Državni zakoni se zopet dele na dve kategoriji. Eni regulirajo stavbo vrhovne oblasti, podrejeni ji aparat ustanov in sile, ki so ji na razpolago, in sicer ne samo materialne, marveč tudi socialne. Zaradi tega so semkaj uvrščeni tudi zakoni o stanovstvu, to je o stanovskih dolžnostih in pravicah prebivalstva. Druga kategorija državnih zakonov nima konstitutivnega, marveč varnostnega značaja. Ti zakoni varujejo obe zvezi, državno in grajsko. Sem spadajo zakoni o varnostni policiji in kazenski zakoni. Civilni zakoni zopet razpadajo na dve kategoriji. Eni so tako rekoč materialni zakoni, drugi procesualni. Materialni zakoni urejajo rodbinske in lastninske pravice na sploh, posebej pa še njihov odnos do kredita, trgovine, obrta in tako dalje. Pri končni redakciji je bil ta sistem spremenjen, in sicer tako, da so bili civilni zakoni postavljeni pred zakoni, ki imajo varnostni značaj. Snov Svoda

pa je bila razvrščena v osem oddelkov. Prvi je obsegal osnovne zakone. Paragraf 47. teh zakonov je proglašal zakonitost: »Ruska država se upravlja na trdni osnovi pozitivnih zakonov, ki izhajajo iz samodržavne oblasti.« Paragraf 50. je postavljajal, »da zakonske načrte razmotriva državni svet«. Na ta način je bila formulirana samoomejitev samodržavne oblasti. In kesneje ga je profesor petrograjske univerze, Gradovskij, pojmoval tako široko, da je nekako kot predhodnik Krabbejevega nauka o suverenosti prava v svojem sistemu ruskega javnega prava nauk o zakonu postavil pred nauk o vrhovni samodržavni oblasti. Drugi oddelek izpolnjujejo centralne in krajevne institucije in zakon o državnih uslužbencih. Tretji oddelek govori o zakonih vladnih sil. Sem so bili uvrščeni zakoni o dolžnostih, davkih in dajatvah, o carinah, o novcu, o rudniških in solnih industrijah, o gozdovih. Četrti oddelek so tvorili zakoni o stanovstvu. Petega — civilni zakonik in zakoni o mejah. Šestega zakoni o policiji blagostanja. Sedmega zakoni o varnostni policiji. Osmi oddelek je naposled vseboval kazenske zakone. Vse to gradivo je napolnilo 15 zvezkov, ki so vsebovali 36.000, s prilogami pa več kot 42.000 paragrafov. Pod vsakim paragrafom Svoda so bili navedeni tisti paragrafi Popolne zbirke zakonov, iz katerih je bil izvlečen. Popolna zbirka zakonov je tako rekoč predstavljala Monumenta Rossica juridica. Prva popolna zbirka je bila sestavljena iz 45 zvezkov in je vsebovala kakih 31.000 bolj ali manj obširnih zakonodajnih aktov, ki pa niso bili razvrščeni sistematsko, marveč kronološko, pričenši z Zbornikom iz XVII. stoletja pa do decembra leta 1825., to se pravi do dne, ko je carski prestol zasedel Nikolaj I. Druga je predstavljala kronološki zbornik zakonov od leta 1825. dalje. Izvedena je bila do leta 1881., to se pravi do carja Aleksandra III. in je obsegala 55 zvezkov. Z istim letom se je pričelo sestavljanje tretje popolne zbirke zakonov. Za sistematično urejevanje zakonajnih novel v Svod in za njihovo registracijo v Popolni zbirki zakonov je eksistirala posebna institucija — »drugi oddelek osebne kancelije Njegovega Veličanstva«. Leta 1882. je bil preosnovan v kodifikacijski oddelek državnega sveta, ki je bil pozneje zopet preosnovan v oddelek za Svod zakonov pri državni kanceliji. V teh institucijah so bili zaposleni učeni juristi. Njim je bila dana naloga registrirati gibanje zakonodaje. Onih 15 zvezkov Svoda so smatrali za dovršen kader vsem kesnejšim novelam. In res so ga pričeli dopolnjevati. Posamezni zvezki so v dopolnjeni obliki izhajali po več kot enkrat. Dvakrat je bil na novo izdan

tudi ves Svod. Navzlic temu pa so se javljale težkoče. Bilo je veliko zakonodajnih aktov, ki jih ni bilo mogoče uvrstiti v posamezne paragrafe in niti ne v ta ali drugi zvezek Svoda. Zaradi tega je bilo treba akte večjega pomena mehanično vključevati v ta ali drugi zvezek s posebno numeracijo paragrafov in izdajati tako imenovana nadaljevanja Svoda. Ko pa so bili leta 1864. izdani novi zakoni o ureditvi sodišč in o postopanju v njih, je bilo zelo težavno pripojiti te zakone k enemu zvezku ali razvrstiti jih po raznih zvezkih Svoda. Zaradi tega je bil Svod dopolnjen s XVI. zvezkom. Grozila je nevarnost, da se bodo nadaljevanja in nove redakcije Svoda pričele mešati z nepretrganim izdajanjem Popolne zbirke zakonov. Ko je leta 1863. pričel redno izhajati oficijalni službeni list, ki ni vseboval samo zakonov, marveč tudi administrativne uredbe ministrstev, so se čuli glasovi, da je nadaljnje izdajanje Popolne zbirke zakonov odveč in celo škodljivo, ker obe publikaciji takorekoč predstavljata dva tekmujoča pravna vira. To vprašanje je državni svet rešil v prid Popolni zbirki zakonov. Ko je bilo v Rusiji uvedeno narodno predstavništvo, se je v državni dumi sprožilo vprašanje, da naj se oddelek za registracijo zakonodaje, ki ni bil podrejen dumi, odpravi. Ko je naposled v jeseni leta 1917. v Rusiji prišla do oblasti tretja internacionala, je bila ruska državna zakonodaja sploh odpravljena, nadomestili so jo komunistični dekreti. Ali dokler je eksistiral stari ustroj, je v Rusiji obstojala tudi originalna metoda za registracijo zakonov. Poleg ustanov, ki so proglašale zakone, je obstojal kolegij učenih juristov, ki so imeli nalogo vršiti tako imenovano kritiko teksta zakonov, jih skrbno registrirati in jih uvrščati v knjige in poglavja tako rekoč gibljivega kodeksa. Državni tajnik, ki je bil vodja državne kancelije, je imel ministrski položaj. Pri razpravah o novih zakonih je imel nalogo v zakonodajnih institucijah dajati pojasnila o razmerju novih zakonov do veljavne zakonodaje. Poleg tega je imel dolžnost v državnem svetu poročati o težavah, ki so nastajale pri inkorporiranju novel v Svod. Na ta način je imel kodifikacijski kolegij možnost, posegati s svojim glasom tudi v presojo novih zakonov.

Po zaslugi izdanega Svoda zakonov je bila izpolnjena davno dozorela potreba po tem, da bi dobilo načelo zakonitosti konkretno obliko. Svod ni ostal mrtva črka. Uveljavil se je v življenju. Zaradi svoje gibčnosti ni zaostajal za njim. Izvršil je ogromno pedagoško in socijalno nalogo. Vsi preostali ruski juristi goje do njega hvaležen spomin. Tudi za

pravnike v slovanskih državah ne bi bilo odveč, da se seznanijo s Svodom zakonov. Če bi ga čitali tako, kot Mommsen Digeste, bi spoznali ne mitološko, temveč resnično socijalno strukturo velikega naroda in njegovo težnjo po uveljavljanju zakonitosti. Če bi ga čitali tako kot je Stendhal čital Napoleonov kodeks, bi ocenili jezikovno lepoto Svoda in njegovo zelo posrečeno in izvirno terminologijo. Speranski je bil namreč podobno Portalisu prvovrsten stilist. Iz zaklada ruskega jezika in iz spomenikov ruskega prava je izluščil take izraze, ki bi utegnili obogatiti tudi slovansko pravno izrazoslovje.

Književna poročila.

Dr. Krbek Ivo: Upravno pravo. II. knjiga. Organizacija javne uprave. Zagreb, 1932. Jugoslovenska štampa. Str. 403. Cena 100.— Din.

Po načrtu, kakor ga je razvil prof. Krbek v uvodu k svoji prvi knjigi, je izšla sedaj druga knjiga sistema jugoslov. upravnega prava, ki obravnava organizacijo uprave, izvzemši samoupravo, ki bo obdelana v posebni knjigi. Nato naj bi sledil pregled delovanja uprave in slednjič upravno sodstvo.

Knjiga je razdeljena na 7 paragrafov in vsebuje to-le snov: V § 14. opredeljuje avtor pojem javne službe v formalnem in materialno-teleološkem smislu, pokaže razlike med posredno, neposredno, avtoritativno in neavtoritativno upravo, razmeji pojme službe in urada in razpravlja podrobno o javnem zavodu; § 15. obravnava koncesijonirano javno službo; v § 16. pojme in teoretična načela o javnih uslužbencih; v § 17. je sistematično podano naše pozitivno pravo o državnih uslužbencih, in sicer po sledečem redu: temeljne ideje, zasnovanje službenega odnosa, gibanje v službi, osebne pravice in dolžnosti uslužbencev iz službenega odnosa, službena odgovornost, prestanek službe in s tem zvezana vprašanja, posebnosti zakona o državnem prometnem osebju, pragmatični uslužbenci v vojski in mornarici, pragmatični uslužbenci žandarmerije, pragmatični uslužbenci mejne čete (granične trupe); § 18. obsega obvezno vojno službovanje, § 19. načela o organizaciji javne uprave, v § 20. je obdelana organizacija uprave.

Kdor piše danes sistem našega upravnega prava, se mora zavedati, da bodo morda jutri mnoge dogmatične partije nerabne, kajti naše upravno pravo je še daleč od svoje končne oblike, kolikor se da v pravo sploh govoriti o končnih oblikah. Zato mora iskati avtor tako teoretično-znanstveno osnovo, da te spremembe pozitivnega prava ne omajajo cele zgradbe sistema. Ta teoretična osnova mora biti stalna oblika, ki lahko sprejema menjajočo se vsebino, kakor bi rekel Stammler. To danes brezdomno še ni lahko. Kajti teorija upravnega prava je mlada in imajo poleg tega posamezna pozitivna upravna prava mnogo bolj kot ustavna svoje specifičnosti, ki pridejo v teoriji do izraza, kar ima za posledico, da se le polagoma ustvarja splošna teorija upravnega prava. Spori o